

4261

GOTLAND

Lau

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Karlsson, Jakob, 1932

Svar på ULMA:s frågelista 19 Nödbröd (och annan mat)

67 bl. 4:o

Exc. för ordreg. 1941
av H.Gustavson.

4261
1932

1
Fri Lan Len 14/5. 1992

Landsmålsarkivet

Universitetsbiblioteket

Uppsala

Antäknningar, äinlitt Lisen 19^{tom}, um
Nöidbröid och nöidfoelar.

ja far pa förhand kalum: att de jär int mang
frågär, "um ja kan bisvara" äinlitt lisen, angä-
ändlä nöidbröi, um di kalläd för "barkbröi",
ef. att di blandäd bark i mjöilä ki' bak bröi
ar, män, ändrä indigrämsar har ja härt
di har bigangnä, till att drägäut bröimjälä
me, när de har varit ont um de vara, u när
de har varit döertäid ef. när bröiföidlu ef.
rygän har varit däerar; för för, för' u säkabi
ätti (60 - 80 ti) ar sinä, sä var "nyg" de förnäm-
stä bröiföidlu jär at iss traktar pa landä,

Landsmålsarkivet, Uppsala 4261
Jakob Karlsson, 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

2

u slo rygån fait, ^{de} blai misväkst pa han,
 da blai de: "misväkstar, nöidar, svartar, oar;
 u um de int blai kobalt misväkst, så hai-
 käl de: svagar, klainar, lärkar, vatar u
 döisar häid, u sedbrist u bränvöl. Rygån
 kallad de gamblä för "sed" u för "bröiföidä",
 män int de andrä spammälosäntar, sum u
 ällädläs någ häit'ar i dän gamblä häid'n, sei-
 sum: väitā u käm, män de kalldās int för
 sed, u de sum bakbās of tillräidädläs dārar
 häitād int "bröi", u sum de ämme int gār i sprä-
 kä, äut'n "kakā" äut'n de häitar "kakā" (= väitās-
 kakā u kämkakā) män, de sum jär tillräi-
 dä av rygmevil häitar "bröi u rygbröi", u,
 sum äi dän gamblä häid'n var fällkis förnämst
 föidä, u "suglā" hi' bröiā var fisk, sonör, mjölk,
 unt, u brämmvāin; u sum bröiā häitād "bräm-
 väinsbröi", u sum de ämme häitar i dän dag,

g' gotl!

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
 Jakob Karlsson. 1932. LAU
 GOTL.

Frgl. 19

3

um än ännu int nyttbar bröi hi "kiltugg" när in
 bar'n sup brännvären. Missvaktar, nöidar,
 svarbar, oar kan hitäkna, sum tofoet mis-
 väkst för bräiföida u brüst pa de, män: swag-
 ar, klainar of klain sköird, härbar, vatar,
 cläivar taid of döirtaid, sedbrist of onbum
 sed, u cläivar onbum bröi u bröibrüst, hitai-
 dar int udeläst missväkst, of stovrar nöid-
 taid of stort nöidar, sått alemarkhätti har fat
 swäct för bröiföida. Orsakän va förä de i
 gamblä taid'n inbräffad missvaktar u
 nöidar u döirtaid, berod pa fläir orsakar:
 en orsak var "väldaläikän" — sum järclbräu-
 kann jär mik hervoändä ar — selm Gud for
 far skulleli förä, bad för i taid'n u ämne
 ar än clail — u så för de amodrä: att föllki
 of järclbräukvar var för dummä u okummeä
 i järclbräukä, u myttäcl foffars u foffars-fars

4

sätt hi bräuk järcli; u så för de briclä: att de
 var för dåli "samfärst" ef. kommunikasjonar ifran
 andrä ortar, där de int var misväkst; u pa
 ort'n där misväkst'n var blai brist, fast'n
 pa andrä ortar, di had yväflöisl.

um ja tilläksämpäl ikall balern rygädle
 ningi ifran gamla häcl'n: Di plögäl ryg-
 järcli (= akafärd sem di skud sa ryg äi pa häst'n)
 träi gangar um sumrar me spittsplogar, u
 hannäl järcli me träipemhannlar. Där um, jär
 int någ ont um hi sägä, män, så blai de dän
 nibt ndä (19) Aggunti, u därhilt skud ryg-
 järcli var i karnit u klar ef. i ärning hi sä;
 pa fysit "redagän" (män dän 24 dän Barmänvä
 var än "gräsdag", u dän dagän dängädd int hi
 sä ryg pa). Män, så träffäl de hilo um ar
 ef sumblä ar: att järcli var här sum askä
 — sum än bräukar sägä — män sad gärd di

5-

läikväl, för de had allbet far u faffors u faffors
 for gänt. Tänkän halldäd pa vika^{or}ttar vika,
 u sedi (nygän) lag där i järde osprungi, ner-
 plöigi me spittsplog, sumbliä kamm djälyt u
 sumbliä kamm för grumt u sumbliä uppa jär-
 de, sum krakar u fänglar fik gubtar ef föidä
 ar. Fäcki gik u glod i kuffin um dagar u net
 nar ättar rängn u maj^r ti' sedi, att ha kunn
 fa spräng u kumuff, u bad ti' Gud u skättäl
 pa han: att de var hans skuld att de int blai
 rängn; präster bad böinar i körkerr um
 rängn; sumbliä vor u livel sum haidningar,
 män de jällpäl föigä sumbliä ar, änt'n räng-
 nä läbbäd vämt pa si för längä, u sedi fik
 ligg i järde för längä, sätt nar rängnä allt um
 läng kamm, sä var ätsellä förtöert, u kund i
 lykleshö fall, kum häit u cläit än brud, ef häit
 u cläit nägätt kamm sum sprängädel.

*) fuktighet,
 i jönen; blöta

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
 Jakob Karlsson, 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

6

Sumblia ar sad di ofjantligt ätseda, sum int
 springäda, sum lirod där pa: att ladingän⁴⁾ var⁴⁾ varen
 kalllar u vatar u summan me, sätt rygän int
 hamnt u blai moän ti' sed-dagar, män de skä-
 näil'n omoän, u träskäd'n u sad'n, män, de var
 läik galä, sum um di sadä äi för härr järd; pa
 de väisä så blai de sedbrint u ontum bräiföida
 för fälki. Till sa ef ädlä vait u hämm de amsaga
~~amsaga~~ äi clän gamblä häid'n, för'n: ätti, humdrä
 (= 80-100) ar sinä, för cläli föida, framför ryg; u
 int amsag di de kalllar, att de vaksäd så bra sum
 ryg, u de had di mek vet äi, för cläiräs apajärd pa
 clän häid'n bisbosiför de mäntu ar halgaurbakar,
 sum var itäineä u ofjantliä ti' vait u hämm.

— ja vaist pa Färäi föra par sumrar sinä,
 män där fik ja int säi nägätt väitöspält ef hämm
 fält, äut'n ryg u pärar — mek ovanligt framför
 jör pa, storalandä, sum Färäiboar sär.

7
 När på attinhundraå förrti u fämbitala (= 1840 -
 - 50-t) da kām väitäsädläningi u kāmädläningi
 maiv u maiv i bräuk, u ersättäd ryggen ki' föidä
 um han ilo fail, män de gamblä säggdä: att när
 di i brist på ryggröi ihud jät väitäsakä, u
 kännkä, så blai di maktlause, u ärrkäd int
 betä. Ja minnäs än gammäl Bondgubba' lär i
 gard' sum ja jär uppföidelar, när ja var särrk u
 dräng, han had sat väitä, u fot a hallbermäj-
 en (1/2 kuma) väitä, u dän had di malä, u bak pa-
 kä på, män de var int bra; för när kvimfäl-
 ki fik väitäsakä ki' kaffiä, så blai di sä'ka-
 tä" — "sätt hans dotri blai me han, u fik a väkt
 bon" — sätt de tykt han att de var int bra, äut'n
 var för starr föidä i dän vägän.

Psörr, pävrärr u fisk, fik ersättä bröfäidli äi
 dän gamblä tädln, när de blai brist på bröi-
 sed, för'n väitri u kāmä ällädärr, män väit'n

8

u kännã slo u fãil sumblia ar, i symmarhait i
 tãrrkar, nãr tãrrkãn sãttãd till, sãtt de tãrrktãs
 upp; mãn, de haitar i ordspråkã: "ãtt tãrrkãn
 lãimar nãgã, mãn vebu tor ættihop".

Gemensam maggsãin jãr i soknar, har de ^{1) maggsãin}
 ættub fimmã, sã langt tãbakas, sum mãn förfã-
 dar kan minnã tã bakas, u sam immretning fin-
 nã æmmu i soknar jãr pa Gãttland.

För'in sãkti sjutti (-60-70) ar sinã, sã var de
 "Körkmaggsãin", sã ãtt imkãnsti ar dãn ættlant ^(utlãnt)
 rygãn fãttt Kõrk-kãsin till, sum rãmte bital-
 kãsim me nio prussãnt ryg pa laupar u kunnãr, ^{1) 1/4}
 ãi dãn gambliã tãid'n, u de var tãi (10) prussãnt.

Körkmaggsãin'in had di plasser'in imm i Kõrkeu
 jãr i Lau. Ættar sum Lau Kõrkã jãr mik stãur,
 sã var hã avballki me a haugt skramk mot
 vãstãsst gãult'n imm i Kõrkeu, u immfõr de skram-
 kã hãibãd "rõgkãmmã". Æi ringkãmmã

9

had di stäur sedäsbingar, sum di förvaräd rygän
 p. sedli äi. Maggsäinsfämnd'n skaitädläs av en
 skrivkummur, sum förväd böikar yvar denäutlan-
 kät rygän, u häitäd: "maggsäinsförständari", u pa
 de äutlantä, sä var de än förbimodälsä ef skulldöäd't
 pa v_{ar} u ens län me bärrgän. Maggsäinsförstän-
 dan had häit laun me ryg av rämte, män de
 amdrä i stöirälsän, serm var fäir (1) stykän till
 maggsäinsförständari, had int näg laun, u skud
 svar förä, hi melim rygän u äut rygän, när
 de var imblämning u äutblämning, ef imsätkning
 u äutblämning. De fäirä ef retarä fäm, häitäd
 "maggsäinsstöir'lsän", u de var för de märsä, äut-
 um maggsäinsförständari, Rökkrävölvar u säks-
 männar, sum var lelamöitar i Rökknaggsäins-
 stöirälsän. Rygän skud var bra ungstärkän
 när'n skud hämmäsim, amas blai än int
 motlagän av stöir'lsän, u um än int de var, sä

*) mata

10

hållad'n int ligg i bingar, äut'n blai munnpän
 of umnpän of "äur'n", sum de u hållad pa de gamb-
 lä språka. Innsättninggi of imlämninggi var
~~at~~ allbut Tomdag⁴ dän 29 Dässambar, u dän 13rd dän¹³
 (Knäut) Janvaris, u pa de dagar så skud abbinest'n
 all vämbä pa läni lämnäs inn, u dainn sum vidlä
 u kunnola, äv dail av skuldli, of u hail skuld-
 kappitalä.

När de hail fram pa häid'n i April u Maj; så
 läskäs de upp fran prestbol'n: att dän of dänn
 dagän så var de äutlaning av ryggi pörkmaggsäin'n,
 u da så äi dän gamblä häid'n, var de för de mänt
 brint allt, "pa skamp ladingän", sum de hållad, hal
 för fäuk u kräk, sått da var de röiridoä me äut-
 laning i vinghamman i Rönke. Var de misvækst,
 så var de ramsonering, sått varu en innum rek-
 ni fik a vint kvantam, av de sum fams i fämnd'n,
 of imvä i maggsäin'n; män, de kunnol u träffbill

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
 Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

x/Tomegy

11

i goår, att de int var mang sum bihöväd lanä,
 da fik sedli ligyvar i binnigar, män, blai de flair
 goår älla si u guttum sed, sått sedli fik ligg för längä
 of mangar, da blai de tvängsäuttagning, me vint
 kvantum av sed pa hämmantat i sakni, sått
 de skud kum nöi sed im i maggsäin'n i ställ för
 dän sum var tvängsäuttagi.

Blai maggsäinsfärmdⁿ me ryg för storar ginum
 rämbar, så sälldäs än dail pa avsjon, u prännin-
 gar faet körkkassin till, sum bigangnädläs bi
 undahallid körku me; u för rippasjonin of dän
 stor rippasjonin pa Lau körkä, had di flair käusin
 riksbalar i körkkassin i Lau, män de gikät bi
 rippasjonar, u väkäd ämnd int till, sått de blai,
 sum än laubogubba säggl bi parshär Nörby, när
 han ärmäd jär i Nars parshurat, u skud ha att-
 ting så riisnabäut, had körkär u prästbyggnin-
 ar: "att han gärred Lau körkä till a fattikätting!"

12

När Körtmaggsäin'n upphövräd u blai
 sättdar, så bildades än näi maggsämsfämöl, *) sild
 sum haibar Tokämaggssäin, sum var bondä ef.
 hämmänsaigarä läggdi kop vint kvambem ryg
 ättar hämmäntal; u soknäboar byggd'n kopmagg-
 säin, sum kalläs för soknämaggsäin'n, u sum
 stor väi Körtku, sum än förvarar seddi äi, u så
 väl böendlar, sum arbetskalur, har reubait ti
 lan sed där, u um int soknäboar bitövar lan
 all titop ar de sum liggarimä, så lanäs de äut
 ti äutoknar me. Maggsämsfämöl'n ef. spanm-
 mäla, skaitäs pa de gamla väisä, sum körtmagg-
 säin'n, me maggsäinsförständarä me laun ar
 vämtu ar sed, u så jär de fär (4) soknäboar, sum
 jär me i maggsäinsstörtsäin, äut'n laun, u
 sum stor i stöir'tsäin i täu ar, sätt de väläs nöia
 täu stykän varrtannar ar böendlar, män en ar
 stöir'tsäin äutum förstämmolan, jär u maggsäins-skrivanä

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
 Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

13

sätt de följande dubbla längdar u bökar pa äutla-
ning u innsättning. Fjort äv täd ar, var de börr (bara)
rygg, u hätkäd ryggnaggsäin, män nä pa säinavä
tädin, bittdäel di äv kammaggsäin u, sätt nä
jär de ryggnaggsäin u kammaggsäin, fant 'n i
ätt häus. Takarhakti för läni, jär de de samä,
sum när de var körrmaggsäin. Fjort äv täd
ar i mang ar, var de täd (10) prussänts vämtä
pa läni, u maggsäinsfäimol'n förakäd si fort,
när de sätdäes spämmäl um ari, sätt maggsäins-
kasin blai häusntals kronär, män de var stor
äutgiffar innum sakni, när di skud bygg näi
skolä u mair därbitt, sum äv däit äutgiffar
kos ar maggsäinskasin; u sä sättäebär vämtä
ner till jäer (4) prussänt, sä ätt nä jär int magg-
säinskasin storar.

Pa när, sum de ~~tax~~ jär mik stor sakän äv i Lau,
u sum de var för mik guttum arbetikalar u

14

finkvar, di hittadäl aignäs maggsän me ryg,
 sum di sättädinn a vint kramtum var u en,
 sum di sinä hanädäut mot vämtä, män de
 var just int i mang ar, så blai föreningän upp-
 läistar sätt de ho släut.

Ärd sum användäs för äuttryk av brist pa
 "sprammäl": "föidläpö, sedlausä; u mik brint:
 int dagän hi liv ar (= int någ mat för dagän)
 gi si ar me pusin pa ryggen (= gi si ar u bidä
 ef kiggän) — män int var än dail fattä, sum
 had mang ban u stäurt häusallol hi föidä, så läis-
 nä för de, för ja minns ifran a häusallol jär i
 Lau, när ja var särrk, när mäin Mor halt me a
 fätti häusonor, sum fattum mot Mor, ätt di int
 had mat i häusallolä mair'in hi'en dag — da
 frägd Mor: va de sin skud bläiar för dum: "de
 bläir hämskap" ar us föpbas" svarla —
 Ja minns läibä, ar säist nödarä, de var 1867

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
 Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Fgl. 19

15-

u da var ja häi 101 ar u gik i skola, u 1868^{kei} var
de u mik plain töerd u outum mat. U ja minns
abt de var så mangä sum gik u biggäil, abt när de
blai för mangä sum bliä dagar, så läsäd Mor
äutduror till, pätt di int ikud kum inn; när
de var äutsoknar, me hail banskäki mässi.

Da bigangmädas "nöidbröi", ef. andra äm₂nar än
mjöl av spammäl, bi bland äi mjöila, så sum häst-
knepp u säurväira u raubomfräi, män int barrk;
u så bakäd di mik "pärbröi". Di kokäd pärar
(jämpärar) u så staitäd di sumolar claim u blan-
cläd i mjöila, av de täl di häidä av ryg₂mjöila; u
tärkän sundarstaitn hästkepp u säurväira
u raubomfräi, u så bakäd di bröi av de.

Ume mjöila var malä av någund^{vain (ryg)} sed, ef.
käm ef. väibä, så var pärbröi junt int sämt
clälibt nöidfallsbröi, fast in de var klaisutt
u kladdutt; män, i nöidtäit, se maläel di

5 p 2 ar
Rumex
domesticus var. f.

16

nyjöl av orain sed me angnar u oks äi u halm-
stybb, sått bröia^ä blai dälht av nyjölä, um de
änd int var uppbländä me andrä hillsakkar.

Döörtäidⁿ u hungarsnöidi livad pa väda-
läikän 1866, för de blai kallolar ladi u sum-
mar, u clän 15^{nda} Maj blai de än hail kopän
snäi, u sin svalt u kallt u vatvadar, pa ef.
um summan, sät sedli int blai moi u tjän-
di ti' äubed pa haustⁿ, u blai int näg sedlarä
ätkar, sått di matt kaup ryg ifran Byastand,
sum kustäd träbhi rikshalar tumu, u de
var int mangä, sum had vad ti kaupä; möm,
ti' all lykä, så var de & guttum strämning
u fiska, sum fåcki än ibor clail livod pa
bärt firt. Min far kallum: att de var än
clail fintvar u arbetskalor, sum sättäil pa
rak^u um netnar, u had int näg am mat
mässi pa syöän um netnar, än in storar

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

"rak",
"drevfiske"

17

finkank fullar av stäibstar strämning
 hi' jebä, äub'n nägu bröibuggä ef. äub'n nägä
 tuggä bröi, u de fik di armbet pa u tevar, när
 de pärar had bat släut för dum me, sum an-
 nas ersättbäl bröia hi' fiiskän. Fäbbiä fiiskrans
 sävkar, ^{sum} u kumnd fink läit väi landä, säsum:
 sättfast u kant anglar u ro pa häskän, graväl
 akaroär ef. akakälupp langsät strandkamtar ^{*) "äkerror"}
 u i strandakrar, u kokäd roär ef. väitnar i
 fylg me fiiskän u jebäl de bill fiiskän, i
 ställ för bröi ef. u pärar.

Mäin Svämmors far Mäffar, sum var föiclar
 ättühundera u ävä (1808) balbum historjör
 ifran de nöidbröisari, sum för de mäist av
 fiiskrar tivud härt av fink, u de had han
 u försöikt i mang dyngnätkä si: En gang gik
 ja hi strandel me än bräitkump i matpüs'n,
 sum akuel väk i mang clagar, sum ja skuel

18

ligg bäi stramnd, ef var bäi stramnd u söbbä,
 u ja hängäd matpusin i stämmlbodi, män, mäms
 ja var ör bodi, så var de än hailhopän äutsvällt-
 nä särkar, sum var ef. lag där ner bäi Nabba,
 sum skjälädd bräestumpän afv) mi ör matpusin,
 sätt ja matt lev bäi värt fink bäi stramdi i
 mang dagar — särkar var hylkiä maint
 lämmär pa, sum fik jet si mätt pa bröi täll
 finkän, sum di int had fat gärrt pa fläis vikär,
 u kamst int pa hail summan. —

Pa haustin när rygän skud sas (1867) så var de
 int mang sum had någ ryg ki' sa, änt börr claim,
 sum had vad ki kaup någu tømä Byrkar ryg
 ki' sa, sätt arä där pa 1868 ^{tä} blai de u näid-
 ar, för bröiföidlä.

Pa 1840 tibalä, taläd fär u Morum (fär var
 föidlar 1818 mor 1821) ätt de var näidar, fyrt
 pa bröiföidlä a par ar, sum de var mick ~~gärrt~~

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
 Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

19

gubbum storar fäitar strämning, sum fjällki
 för de mässtä undar bäid'n liovel ar, män, så
 blai de nöidar pa fisk u strämning, sum var
 läik så galä sum brüst pa sed u bröiföida, u
 finkbrüsti ef. fiskbrüst'n haldäl pa, fran
 1846 ef. 47 till 1852 u 53, sum de int var någ
 strämning bi' fas, för all dän stor fäit sträm-
 ningän kām smittä pa, u döida, u de blai int
 någä, för'n avlän fik vakstilt, fysit me nägg (träng)
 strämninggan u sona-ar strämning, sin me
 väumara gan u storar strämning i gän.

s. nymögare

undar de fiskbrüstari så var de, de fyrstari
 säggd de gamblä, sum di hadel jet sild ef.
 smakt sild jär at is saknar, ef. bitövt kaup
 sild ef. fisk; fant'n, när Pimstnörd'n ef. närr-
 claut'n haldäl pa bi blas i flair vikar ätta'-
 si, sum de gamblä fiskar säggdä "att närrclaut'n
 blasäd sautskäivä" för i brüst pa sautar

20

strämning, så duppād di bröiskäivär i fink-
lähän, u värmād de ef. bröiskäivär, pa äv
vint (= halstar) pa glöidnar, u jetād i nöidfäll
i ställ för fink, när di var finklausä.

Bröi (bakar ryggnjät) kallād de gamblä
för "bröigussnamn" ef. "bröi i Gussnamn", u ja
nimmäs a källing me mang banungar bring si,
sum var fäbbä, u had ontum bröi, u bad um
äv kambänd bröi ef. um äv kannt bröi, ef äv
bröistump, äi bondstävär" i Gussnamn; för ban-
ungar di ropar "bröigussnamn bröigussnamn"
bad bäilitt u saint, u ja har int någ bröi tee
cum, u när a fik än bröistump, så kysād ha
bröistumpän u säggdä: "Gud vällesingna er".
Um någän av de gamblä fällād ner än bit bröi
pa gälvä ef. pa jardi, så kysād di bröi. För
när di ho upp än u säggdä: "Gud förlat mäin
ond symclar" — De biväsād ätt di had varnt

21

me um bi' fa sätt värd på bröi, u had fat svänt
för bröi äi säen dagar äi nöclav.

När de gamblä fik häir Uämfängl'n of här-
fängl'n ropi: "upp upp!" Da blai de mik laisma,
för de modäl svår ar u hungarsnöid.

Till blandänt bröimjälä, när de skud bakäs
ti' bröi, häitäd ti' "dräigänt" de, of ti' gäv mjöilä
"draugt" sätt de skud räk längar, än när de
bigang näcl värt mjöil bi' bak bröi ar. De fimst
historjäv um, att um de änd int junt var någ
misväkst, så var de de' bondgubbar u bondkällin-
gar, sum var mik "snäl um bröiä", u lesäd imm^u läste in
de sätt de böv fams på borä undar måttäidlar,
u da var de husbond'n, sum skäräd bröiskäivär,
ain ti' var u en; män, så var de än snäbar
bondä, sum had in tjänstdräng, han var int
bitätr me ain bröiskäivä, änt'n skud ha töw(2)
bröiskäivär hie varvt mål. De var bond'n

22

missbilat n yvar, u maint pa mot drängän:
 att'n jebäd för mik bröi, u kumnd bläi mätter
 me mindar, för han självar bikövd int mair'n:
 "ha alv" bröikäivä hie varvt mäl. Ja, sätt äi
 dän gamla täd'n, var de int säkt att'n dail
 fik jeh si mätt pa bröi, um de änd int var däv-
 täd, u bikövd var hungarsnöid, ef. att nagan
 i nöidfall bikövd "läid main" för bröi, män,
 sum de imträffäil äinlitt historjör fran gamla
 täd'n, så had'n dail när pa nöidbäid u nöidar
 undar go u fruktsam ar ii, u sum orsakän var:
 dails snälkrait, u för de mästa fattidom. —

Brist pa fodar hi kräki haitar: "foda-
 brist, fodalausa; kallmlausä, häilausä; sum
 fodar; kallm u häi, var dän vanliä ramson'n
 ef. föidu hi kräki äi dän gamla täd'n, äit'n
 tillsatts av sed: kämm havvå — ja, hie u me voi-
 tä nä fö'täid in gir'n kräki — män, för, för junt

23

int så lång sinä, för omkring förbi färnti (40-50) ar
sinä, fik kräki livä, bäi bärst fodar u vatt'n, undar
de att di sto imä um vintar u int gik äutä; ain-
däst kallvar u sväin, fik anndra hillesaltsar ti.
liv ar, äutum fodar.

När de var foda'brist så bigangmä di "nöidfö-
dar"; u um de int var alldeläst stor(ar) fodabrist,
ef. brist pa hallen u häi, så bigangmä di jällp-
fodar hie'n dail kräk, säsim: lamb u gaitar (sum
haitar: somakräk) för de mästä, ar litt, ef. all ar.

Foda'brist, ef. atfäcki blai häilansä u hallen-
lausä, bräffäd hie, för'n stor dail jär at is trak-
tar um ari, i synnarhait pa hadingar, när de
haläd langt fram pa bäid'n, för'n de blai baitar (beten)
ti stor Kräki äutä, sätt'n kumnd fa släppäut, u
di kumnd liv äutä; sätt kräki fik svälltä u blai
"äutsvälltnä" u "ladis-sviknä", bornä u skarv-
pä pa skarvpladingar, sätt di int kumnd ärvk

*) värtötta

rumpu mair'n lagum; sått di int kumnd ärok plo-
gän u harrvån när di skud ha lading-sedi i
jardi, för di var för mik äutsvälttä u "slamkå",
av för läit foelar, u av för dåligt fodar ef. nöelfo-
dar, ef. kräki var för de mäntä pa ladingar: mag-
rä, skampä, maktkausä, int näg kytt pa bairni, äut in
sum bairvranglar, u tomä u slamkåä förr in di
käm äut pa bairtar, män, di bräukäd ta si pa
sumrar äut pa bairtar när di kumnd livyvar, u
fa häir gackän, sum di bräukäd sägä.

Till dräigäut foelrä: häi u hallm, bigangnäd di
lau, björklau u äsklau, graun (=ljung) u bigait-
nar u lambi tallgrainar, ef. päll-ef. fyr-grainar,
sum gaitnar u lambi skaväel ef. gnagäd bairkän
av, u jebäd tällebärrin ef. tälpuflår av me. Lau-
grainar av äsklau u björklau, sum lauän sat
bairvar pa um vimtan, för laugrainar var imbäng-
nä undar bak pa summan ef. haust in bi fodar, bi

25-

gaitnar u lambi - för de mässt bi' lambi, för gät-
 nar di fik jet aenā u va' brāt sum hällst pa vim-
 trar, u föidäl si för de mäntä äutä, så väid de
 int var för mik snäi. Till kräkfodar pa lading-
 gar, när de var häibräst u halmbriest, myttäl
 di mik för "akakäl u akroörn", sum vaksädlupp i
 rygän pa ladingar, u de drozef. tuktsäupp hail
 lassi ör rygän bi' gi' nauhi bi' fodar, otärnkä
 ef gröint, när akakäl'n glängcläss ef var gäudar.
 Akroörn ef. akakäl, jär a slags villdroär,
 sum vaksarupp pa summan ef. haust'n i akvar,
 u vimtrar yvar, sätt pa ladingar vaksar de upp
 fräisbänglar av dum, sum glömgäs me gäul bläm-
 märr, u sum bläir bällgar me villdrofräi äi, u
 a mik otäkt ogras i rygän pa ladingar, um int
 roplamtär bläir upp dräg nä ef förstöirdä pa
 haust'n när'n sar rygän; "män, um de ärmel all-
 dri jär sä galä, så jär de bi' järstar⁺ myttä, haitar⁺ nägostides

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Fgl. 19

26

de i ordspåkä, u akakäl'n bläiv bi' myttä, sum
"jälpfodar" när de jär fodabrist, u nauti jetar
de bigärlitt.

Till näidfodar blir sväeni myttäd di mik
fövr släkä, sum di kalläd för "sväinläkä". De varin
aparrku särrt, sum di kalläd för "löia" ef. nöiar
raudar musä, ef. nöi raud musläkä, var hässt. estl.
y) moss

Di bräukäd sträi läit nyäil pa släke u häll
varrmt vatt'n pa na, da jätöd sväeni na.

Till sväinfodar myttäs u mikä agras um sum-
var, sum än bekar ef. plukarör rotfruktblandi,
säsom ör pärär u betör, u mankrosbuskar, sum
u kalläs för "sväinrosär", jär mik bigärtiä för
sväeni, i synmarkait um än kann fa upp bunkar
me roti me. För yvritt myttäs de u bi sväin-
fodar um sumvar: klöivar u humbläussär; (- lucern)
klöivar: raudklöivar, allsib-klöivar ef. väitklöi-
var u bläussär'n.

27

Förr i gamla tänd n had di int någ bisvär me sväini på summan, äut'n da fik di ga äutä på äut-marcki u skaff si föidä själlvä av gras u röitor, u bäikä, bad langsat vägar u var sum hällst, u um vimbän när di int kumol tiv äut på marcki äut'n var bäi haimä, så had di säll'n någätt häus ti var äi, äut'n had sin bostad äi göisthopar, u i kalmsbakar, i fall de fanns någän.

Förr förr) trätti (30) av sinä, så plukäd fjälki mesä ti sväini, sum di kalläd för sväinmesä. De varin särts graar mesä, sum vaksäd på hällmark. Jär at in trakbar naugbäi fanns int dän särts mesä, män där de fanns hällmark, i Sklkä u Adrä plukäd fjälki mesin i räkar, u var sbe jär ifran sakni me sjussor än bräi fjär stykär på var sjuss, u daim sum nyttäd dän mesin ti sväinfodar, så bykäd sväini mik um dän mesin, of jebäd'n bra u träivläs

av änn. Nöidfodrarännan ainlett Kap. IX.

sinä koktäs till ainlag, sum gavs kall-
var; sum skud var lätt varvmt ef. jümt när'in
gar dem de, u för de märbü, sä bräukäel di
häll lätt mjället i ainlagän. Ainlagän hallcläel
kallvar fräiski magän, säggel de gumbälä.

Häifräi u ograsfräi i hop koktäs u, u sum
lagän ef. vaktnä, sum de koktäs äi haitäel "håi
lag", u sum gavs konar u nauti bi drikä, u
de bjäkä av häifräiä u ograsfräiä bi jiebä, u
de ansags va' miks kräftbet u bra foelar.

Um rüssi var för miks "äutmärgläclä" u
laggrisknä u skarp u magrä, sätt di int ärr-
kälä drägä pa ladingar, sä kokäel di "rygg" till
dem u gar dem, de bräukäel jällpä, sätt di
ärrkälä drägä. De gärrcläss i nöicfall äi clän
gumbälä bäid'n, när di int hael nög häi till
dem, äut'n börr cläel hallen av gumbälä häustak

29

u ag u graun⁺. När de int var nåidlar, u de
var gubbum ryg äi slän gamblä bäid' n, så ko-
käd di smasedi u gav konar, män var de nåid-
ar, så bigangnädläs smasedi bi'bröi tillfälle.

* Gjung

Graun (Gjung) amnsäis jär pa ort'n sum nåid-
fodlar, u bigangnäis pa ladingar, när de jär
hallenbrist u fada'brist. Graun'in slas me
läiär ef. siggdar för hamnd, sum an vanli sle-
ning; pa ladingän ef. amnas pa vimtan när
de int jär mäi pa än, u väkäs⁺ i hop me hand-
väivär, u käiväs haim straks u gis kräki äut'in
väidlarä bihandling, bad ti rüssi u naubi.

* väpno

Gaitvar u lambi ef. smakräki, di far ga i
skogar u jät ain-u tällbärrä, när jär di jär
bär, ef. um de int jär för mäk snäi, u de far
ungrüssi u gürä, i synnarhait i skogar, clär
de jär graun, u de far di läivnersi me, för-
äut'in ~~ett~~ till slä' graun'in till dum-

30

"Räivhäus" var de int ovanligt förr på ladingar, u hämscläel märsst in förr all ar på ladingar. De vill säga: "abt di räiväel ef. to halm-taki ar häusi bi' fodlar bi' kräki när de var fodabrint, ef. när de blai fodla'lausä".

De var liksom än lag på: abt aigan ar häusbakä ef. häusi, int fik "näikä" änn ammar till räiv hallmän ar taki ef. häustaki, um än var fodla'lausar, män, han fik ef. ihudlä: säbt takä i sam stäm d äbba' si när de blai summar, an-tingän me hallm ef. ag.

Ja minnäs när ja var ogiffbar u häim bäi Raup-rä, där von had fodabak på häusi, abt där räivcläs märsst in häus va iverst'n lading ar armclrä, u de för de märsst ar äutsaknäboar, ifran skogsrokbar, ifran Sillaüm, Buttlä u Läistä, där de för de märsst var hallmbrint u fodabrint, för di had fö' läit akajörd där.

Ja - de har neck träffat till i stort nödfall,
 att di har matt lat sängkallmän ör sänggar
 u gillt kräki, när de int har varvt någ arm rael.

Till sla graun bi kräki sum nödofadar,
 var de mek allomämmt a ar umdar kräigsari,
 cla de var svävarar ef. ibor' fodabrist, män, de
 frägdäs int ättar lug ar aigan i bagar, u pa
 haidar, clär de fams graun, änt'n ^{än} alo u kärcl-
 haim för änt'n lug ar aigan ar marvki, clär
 sum fams graun.

VI. Bröd av andra nödbrödsämnan än:

Bark. I minvakt par så hatt de gamb-
 läum: att di dräigäd sedli (rygän) änt me ang-
 nar ako u halim ef. "stybb"; u ^{me} smasedli u de bäst se-
 di i kop, så att di int had flair särtars sed bi
 mala' bi mjöl bi bak bröi ar. Andrä ämnan
 är ako, angnar u halimstybb, blandätt di i sedli,
 förr'n di malfäd de bi' mjöl: säsum härsittknupp,

32

säursväivä, vaubornfräi, läinfräksrupp, kummän,
 u me flair särvtar. Dämlär blandningi kärkäl
 di äi än bakungon fust, sätt de blai bra kärvt
 för'in di maläl de ti nyöil, som sin skud bakäs
 ti bröi. Av de blandningi så blai de dölitt bröi
 av föstos, u när de blai bakt så fautt de sundar
 i smulär u haitäd: att de var "kärvt" u smulätt,
 u väiväd i halsin u karmar när'in jebäd av de
 "aimält" (= äut'n någ väidlarä kilsatts) of "bärvt
 bröi" — ja minns att när'in fik bröi av nyöil,
 som var malä av orain seel, att'n kalläl de
 för "sväinbröi of russbröi" — för de träffäl till:
 att di bakäl däiläikt bröi av orain seel u sma-
 sel till sväini u russi, u haitäd da: sväinbröi
 u russbröi, män, i nöidfäll så fik de däung fi
 fäuk u. Undar hainbränningstränningisstäidin,
 bakt de gamla um: "drankbröi" som di bivöimäl
 att de var a mik gult bröi — u de trov ja de!

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

33

För förr undlar dän taid'n, så hållädh di brämväin
 pa bröia, ef. u cluppäd bröirkäivör u bröikumpar
 i brämväin förr'n di jetäd de, för brämväin u
 bröi härdläs till dän vantia ramson för dagän
 undlar dän gamblä taid'n när di brämäd bräm-
 väin jällvä, u sin är taid äbbar dän taid'n u,
 så var de int ovanlitt: alt'n kumel fa säi de gamb-
 lä gubbar u källingar håll brämväin pa bröikäi-
 vör, u jetäd de så alt' brämväinsclauni^u u bröi-
 clauni^u ibö ör dum sinä.

Koktar sumda'karrvån strämning ef. fink, blan-
 dädäs i bröidaigän när di knädäd han ti bröi,
 förr'n han haktäs ti bröi i ungnän ef. bakungnän,
 de kalläs för "finkbröi", u smakäd bra när'n var
 sullt'n. Pärstaiä ef. ungsbrull kalläs u för "fink-
 bröi", när de läggäs strämning ef. fink i prästaiu,
 sum rae de sam hläir kaktar ef. haktar, när pärs-
 staiu bakäs.

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

u-doffen

34

Glöddbröi jär nuk de samā sum "hyrbassar" ef. "kastakakā" — ja härd'n Fäntlandsgubba sägän gang: "glöidkakā", sum var de samā sum byrbassar u kastakakā u pannkakā u vafflär.

Hyrbassar bakās i byr'n ef. i varrom askā daig, sum jär hievärskän av mjöl u vatt'n. Kastakakā ar som matbröd, män läggās int i byr'n när ha bakās, äut'n ja än rist ef a kaksbar, me glöidlar umdar hast ef. rist'n. Pannkakā bakās i pannkaksprämär av mjöl u mjölk, sum vöiväs i kop till'n smait (= pannkaksmaik). När de jär ryg-mjöl så haibar de ryg-mjöilspannkakā, av kämm-mjöl kämm-mjöilspannkakā, u av vaitasmjöl vaitasmjöilspannkakā. Vafflär bakās av sam smait sum ^{ti}pannkakā, män äi a apparut ja sum haibar vaffäljon. "Pärplättar" tillraidās av än smait av sumdastäitnā kakt järpärvär, ef. u fäivavä, rivnā kakt järpärvär ja rivjan,

* eldsvinjan

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

* särskilt

35

sum blannadäs i mjöil u mjölek hie'in bjäkar smait,
u bakäs i pannkakspannar, sum pannkaku, ef.
sum pannkakplättar. Pannkakplättar jär de apar-
tuä pannar hie, sum haitar "plättpannar"; hi'
bak daim äi.

De jär nämnd särbara mat ef. föiddämningar, såsum:
mjöbanar, kastakaka, ef u "kugkakä", pannkaka u. s. v.
häiro intä egäntliän till "fant föida av mjöil, ef. sum
bröi u kaka, äitän mitt i mittum bröi u "säupmat" ef.
gnäit, u säupä, u mjölek.

Ja - ätla sum de bläir mit klainar käst av bärst
bröi ef äimäbt bröi, u sam sä av bärst fiska, ef. äi-
mäbt fiska, fant'n de i nöid fall far förkeräs bärst,
när magän skräier ättar mat, män, de haitar äi
a gammält ordspråk ef ärdstäv i språkä: "ätt av
bröi u fiska svälltan int i hel, ef. ätt näsin har bröi
u fiska svälltan int i hel, ef. bitöover svälltä." ja -
ja har hänt fälek talbum: ätt di har fat liv av fiska

u pjävar, roärn u murättär, u andra volfruktur,
 säsem: röibetär u fodäbetär, i symmarhait umolar
 kräigsari of kräisari, da umolar ramsoneringar,
 sum ämme jär i fräiskt minnā av daim sum ämme
 tivär¹ fran de häidar, u sum de var mik knalt me
 mat u bröifäidä, i symmarhait för arbetvar u stä-
 dars bifällkning, sum skud uppfyllt ramsoner-
 ningslagän — da var de bra bi' var järölbräukarä,
 för ja tror kafft de var nägän av daim jär pa lam-
 dä, sum rebäl si ättlar dän lagän, of. var laglöidlä,
 än skäint: deklarering u kortsykstämā, u: f.
 H. K., sum än gammäl bondgubbä int vissä va
 de bokstavar bitöidä, när'n fik säi de i häidnin-
 gar, u maint pa mot mi: att de bitöidä: "fan'n
 har kumma" — ja, amgäändä dän häid'n's
 deklarering u ramsonering, so dän lagobiffnä
 församlingän fail, amgäändä järölbräukrar: att
 di stiffhäd än lag, mik di fik beg bi' jätä u drökä,

vör gränäd at in clail av dairäs lagparvägvarar,
 säsum t ex. att vör int fik lug bi mäkt käm bi
 mäkt, bi brygg svagdrick u öl pa, äut in tillstämnd;
 u ämme mair smaaktut: att vör int fik lug bi
 "väskal" jämpärar för in di skud kokäs! — Dum-
 skallar! Trod di sä: att vör järöbräukrar int kokäil
 u bihandläil o jämpärar ättar bihag, sum vör
 vid u bihagäil — Ja, män allvarsamt säkt, sä var
 de äv svävar käis umdar de ari för in storar clail
 av fällki, amgåändlä föidvarar, män, de härvdäs
 int av va ja vait: att nägän svältöd i bet jär i
 Svärgä, fant n äv stor' clail av daim, sum had
 "äishabäuker" smältöd i kop umdar de ari, u blai
 mair "stammk" u färrentiä u likt fällk, u int sum
 näg gäidruksar u gäidsoarer u gäidgalltar! — Da
 vist Fährbräiksarbetrar u Skadsboar va järöbräu-
 kä bitöidläilä, u häitäd i häidningar för: thäuvud-
 näringän, u fällkis ryggrad, män, när clän häid in

38

had u "ämndä" - sum allting har, män kärvän har
 tää" (ämndar) sum de häitar i ordopråkä, da gläim-
 täs järdbräukvar mik fort hämt, u "bäukässklar"
 blai de snart guttum i gäim, när di kumml fa jet
 bäukän fullar u hävää si goar u väl mat, sätt
 nå förtäid'in, far'in säi närpa floir ästarbäukar,
 bad pa lamndä u i städar än för kräigstäid'in;
 sätt de jär sum sämkän sägda, när han sto fram-
 för (än stömmar tjäkar härrä, sum int kumml säi
 säen aigora böin för täivää ef. bäukän: "ja jär sä
 räddar sä räddar." Va är du räddar för min
 gäse? Ätt härvin kummar bi vinnnä, för da
 kummar ja bi drunknä i skiln! - ja - än stor
 dait Bondkällingar, u arbetsvas källingar me
 jär pa lamndä, jär sä masuä u fait nä, sätt de
 gar böir u "jällar" pa böini, u kann knafft väik
 si; u de var int sä guttum för, sämdär livnäs
 skilhäus ef. häilhäus. Ätt Källingar bläiv

*) "buk-Eskil" (?)
 för person

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
 Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

*) remna

39

fait u bjäkä nä mair'n för, beror där på: att di far för häit smektjon mot för, för da fik di ga äntä i järdbräuksarbete u plöig u harvæ u mair där hill, nä gar di bäi häimä u i stæu u stödar u lagar mat u kokar kaffi, u de häitar um dum i ärdopräka: "att di jetar när di vill, u vä' di vill"; u um kabar, sum gar u jär änt i arbete um dagar häitar di: "di far midclag när Mor vill, u afftä när Guel vill", u di far mat of jeta "när di far, u vä' di far" När kättingar bläer fait u bjäkä pa gamblä dagar, sä häitar de: att "di far kätting-fätt", u när gubbar bläer fait u bjäkä: "gubb-fätt". — —

esongäändä dän laus mat'n: gräitar u vättingar, jär fläirfallede särbar of till-lagningssätt ar, u häitar "säupmat".

För, för'n fäuki ädtd häm u väit, änt'n för de mäntä ryg, sä var cläeräs gräit "rygräit"

ef. ryggnjölsgräit ef. "svarttjunnkar" — mik go mat
 ef. gräit, när 'n jär av gult ryggnjäl, sum jär mala
 av ungodävar ryggnu kokäs u lagäs ämme, män int
 så tait sum för — män, um de var nöidar u
 ontum ryg, så sägde de gamla: "att till kok ryg-
 njölsgräit var njöit äideu". D. v. s. att de gik för
 mik ryggnjäl bit. Rygggräit kokäs pa, ef. i vatt'n,
 ef. av vatt'n u ryggnjäl. Långar fram i täid'n
 när käm mäir allmänt ällädäs, käm "Käm-
 gräit" för de mästa i ställ för rygggräit. Käma
 maldäs pa de gamla vädäkvämmar i minn täid,
 u pa hästkvämmar; u de föräit pa handkväm-
 ar, u sum u all sed maldäs pa, vet äi clän gamb-
 lä täid'n, fant'n vädäkvämmar, nek har varit
 i bräuk läng jär pa ort'n, u vatt'nkvämmar; u hand-
 kvämmar har bigangnäs pa min täid i nöialfall,
 när de har varit brist pa vädar u vatt'n; sått
 ja har varit me um ti mal pa handkvämm, u dräg

41

ef. drugg hämmä. Hämmä maldäs i blarnt bi gräin
 (= gräffst) u i blant fäinarä bi mjäl, u sum di
 "dryffhäd" me dryffst-brugg, bi fa de mänt sadär (sädome)
 i fran, föv'in di kakäd gräit pa de, sä väid de int
 var döertäid, män, var de de, sä fik sädär u
 ga me, ef. fyllyme, u de kallläs för "sadgräit",
 u väiväid i halen u i magän u baromar, um.
 "gräitmjälä" var "storsadutt", ef. um skalar var
 storä u int krämbarar häil bat sumdar dum;
 u staggän pa hämmä fik u ga me sum bäidläst pa ⁴oftast
 skarrplactingar. Sin längar fram pa min häid,
 blai de aparvhuä kvännar "ki gär" - sum de för de
 mänt häitar - gröin (ef. gär gröin) fast'in clait
 u sör: "mel gröin) sum häitar "gräinkvännar",
 sum to sadär ef. skalar av hämmä. Gröin'in häi-
 tar "helgröin", män fäinaret gröin "krämgröin"
 ef. "grämgröin". När'in fik helgröinsgräit ef. u
 gä krämgröinsgräit, pa laudäskvävelar, de var

42

rikket hävskapsmat u kraftur mat, så väid'n
 var bra ef. väl koktar, sått'n int svältäl i ma-
 gän, för de blai de bäukvärk, u de har hämt:
 sum ja vait, att de jär fäuk, sum har clöit me bäuk-
 värk, att di har säupa ef. vräkäi si för mikä ar
 ar för cläit ef. för läitkä koktar helgröensgrait.

Kämgröensgrait ällar kämgrait, jär vaint
 hävkläggjt jär i soknar nä, u de nyttäs väis-
 gröen ef. u havvägräin, bad bi grait u välling-
 ar ef. väisgröensgrait u havvägröensgrait, u
 väisgräin välling u havvägräin välling, ef.
 — säupa.

Pa dän gamblä föid'n när di
 böv had ryg ef. sed, så vaidäl di ar, ef. käppäl-
 äi säupär ef. vällingar me rygmyäl, sum di
 kalläl för rygmyälsvälling, ef. rygmyäls säupa,
 män, pa minn bäid, när di älläl käm, nyttäl
 di kämmyäl, bi vaidar ef. käppäi vällingar
 ef. säupär, u häitäl Hokmyäl, u skud maläs

43

så fäint sum möglibt, sått sadarr ef. skalar
 gick sumolar bi nyjöl me. När di had bigg-
 nä kammnyjöl'n känd ar, u vaitäsiddlänigan
 kām mair i gang, så gik int kammnyjöl am län-
 gar bi koknyjöl, aut'n da kām vaitäsmjölä i
 bräuk bi koknyjöl, u de sikt' vaitäsmjöl, ef. i brist
 pa de, sikt kammnyjöl, sått de fik haitä: Kām-
 nyjölsvälling ef kammnyjölssäupä u siktmyjölssäu-
 pä ef. siktmyjölsvälling; så att de har stig i gradar
 känd ättar känd pa de väsä; u i amsäianlä me bröi
 (rygbröi) så gar de int am nä fötkänd'n, för de mäntä
 i häusallslä bi bak bröi ar ryg, ef. ar sammännmal
 rygmyjöl, aut'n kan skall var sikt'n bi ryg-sikt-
 mjöl, u så bakäs tēpp tēmpä ar, ef. u så rygkakä;
 ef. u sammännmal'n vaitä bakäs de bröi pa, ef. nyjöl
 ar vaitä me skalar ättar vaitäskläiar äi, ef.
 osikt'n vaitä, så att de jär nä sum de gamblät
 ordspråkä häibar: "de jär int värrt ef. launt, bi"

44

ljand bagarbone bröi". Pa dän täid'n, sum de
blai döerbäid, när de had varr goar för äut
af. "de blai brisst, så häitäd de i ordspråkē:" att
de blai skraplagar ättar kaklagar", u daim sum
int kumnd häusalläd af. "skonä" ~~xxx~~, när de var
onbum fäidä, äut'n häusalläd oväiklitt me matin, ⁺ *öröflosigt,
stoseligt*
bräukäl seigä: "skon när'n har, ^{när'n} u int har, da
bläir de alldr am skonning av".! De säggel a
spannmålskätling, ⁺ sum had'n laup väitä ti' spanm- *+* *undantags-
känig*
mäl, sum ha sektädä u bakäd upp aet väitäsmyöl
ti sikbmjölshullar af. väitäsullar pa en gang,
u jütäd väitäsullar så läng di väkädä, sin fik
ha var föräut'n pa de arä.

Vällingar ättar säupär jär mangfallduä, fran
gamblä täid'n u bill in täid'n af. ti nä täid'n.
A mik vanli säupa för, var kälsäupa, sum vattin
u karvån kat, af. karvönä källedar av väitkäl
kaktäs — sum ämer gäs, meiv me bäbbar

45-

smak äi än förr — u de kaitar äi a gammält
 ordstav: "abt di jebäd ef. fik käl i sjau mål" ef. abt
 di fik käl säupa i sjau mål äbbäsi. Et annå särrk
 käl säupa, sum di myttäd förr, var "kälkäl ef. kai-
 pärr"^x, sum di kallar de vällingar förä. Kaipär jär
 int någån köksväkst sum kälvädelar, äub n vak-
 sar äub i mark, u jär'n lökväkst, u cläugar bi
 kok säupa ef. käl på, pa ladingar, sä sum t ex. pa
 in täid^m, när di kummar ör gröinjär di i ämgar,
 u jär'n träi jär tum haug bladar, män, bläiv di
 mair äubvaksna ef. gamblarä, da cläugar di imtä.

^x = Lera
 (Allium)

De har ja varr me um bi'pluk mikä i ängar, i fylg
 me andra^x ban u mäin syrkä när ja varr särrk,
 u mor kakt'kälkäl, me läit käm gröin äi, u gaut-
 blämbladar^x äi, u me säitkörväll äi, u fams de clä
 a kyttvain bi lägg i säupa, me, sä smakäd ha bra.
 Kaipärr, säitkörvell'n, u gautblämbladar, klipp-
 käs sumelar me a saks i sma bitar, för'n di

^x blad av
 gultörva

46

läggdäs i vatten i gröten u skud kokas. Daim
 (kaijår) sum int kaktās när di var färskā af
 gröinā, bärskās, u bigangnädās bi säupa när
 di var bärā. Nättā kaktās fäv säupa pa,
 när hann kām upp u gynt vaksä pa lallingar,
 u kaitäel "nättā säupa". Han kaktās pa sam väi-
 sä sum kaijår, bad färskar af gröinā, u bär-
 kån. Var nättā'n gammäl u iborvakter af äut-
 vaksin pa summan, så kaktās han bi sväinē, sum
 di tykt bra um. Av "spinnat" lagdäs de mat
 av, sum kaitar spinnat, män int bi kok säupa
 pa äut'n sum än tjäkar smait, u jebās till fisk
 af u bi kytt. Av "bläbär" kaktās de grait, sum
 kaitar "bläbärsgrait" um äm had gytt um bläbär,
 amas kokād'n bläbärs säupa. Bläbärsgrait'n
 jebās i fyllg me mjölk. Okokt bläbär nyttās u,
 sum bläbäri läggās i mjölki, u de kaitar "blä-
 bärskas". Nå pa sänarā täid'n nyttās mit

24

"rabbarbar", sum lagäs bad gräit u säupä av, u
 nå ja sainarä bäidlar, lages ef. kokäs de "safftgräit u
 safftsäupä"; män, än landsarbetara u jerdbräu-
 kara, sum har sträivt u tungt arbetä um dagar
 umdar bäid'n, kallar dän lausmat'n av grasvok-
 star för "bäukfyllä" u "hävskapsmat", u int arv-
 betsmat, ti äukhärda ef. ti' ~~stär~~ ti' arbet pa hail
 dagar i sträivt arbetä, äut'n kallar de för "slitst-
 stark". Män tak vill ja, sär'n matfräiskar
 u starkarr^m duktur arbetara: "bräi, pytt, fisk u
 järnjärar, u ärtar u fläsk, jär mat sum än
 bläir starkar av, u kam arbet pa. Kakä av
 rit vaitäsmyäl, amsäis intä sum någ kraff-
 tur arbetmat, u dän sum tykarum de, haibar:
 "än kakgräis", u amsäis för'n "vaikling" (= klai-
 nar arbetara i sträivt jerdbräuksarbetä).

Tis säupär häirs u "fruktäupär", när äppli u
 pikär^u bläir vaksnä, u näglund monä fram pa

48

haustin, of. u fram pa summam, så koktas de säupår
pa äppäl u pikär, sum kalläs: för "äppälsäupå
u" pikäsäupå — än dail sår: "piggår", i ställe för
pikär, män imföid Laeboar sår pikär —

Manq gamblö sårvars säupår u vällingar fik-
äm när'n var ban u ungdom, sum int kokäs of.
lagäs nä, säsum: "lungmos", sum di lagäd of kokäd
för, när di slaktäd "kallvar" — u da fikän blod-
pamkaka u av kallvblodn — . Lungmos koktas
säupå av lungu u tivri av kallvån, u arndrä
dailar av hann, sum skärdes sumolar i sma bi-
tor u koktas me de samä, sum ^{när} säupe koktas.

Ja mimms att lungmosin skud vailäsar me skyr (filmjölk)
u läit mjöil, för att'in skud fa läit säurar smak
u int bläi "äkter", av färnskmatin av kallvån.

Färnsäupår av naut u lamb u svän, var
de vanliä när'n slaktäd. Färnsäupår skud all-
tub "mäivjan" [†] äi. För de mäst för, så gav di [†] mejram

varandra "sämning byt" i grammlagärligard'n, när
någärn ar dum slaktädel, hile kok järnsksäupä på, sått
da kokädel di byt u järnsksäupä, u jätäd järnkt byt
u järnsksäupä i hait grammlagärligard'n.

Färnsksäupä på hanar u byms, sum kalldas för "hyns-
säupä", kokädel di för säupä på förr mair'n nä, för nä
säläs för de märibä hanar u byms i Stassboar.

"Svarrtsäupä" kokädel di för på "gasblod'n" när di
slaktädel gärsnar, nä kokäs de svarrtsäupä på sväin-
blod'n u! De küm i bräuk umdar kräistädel'n.

För när di bigangnädel "roärr mair'n nä, när
di kokädel säupär; u när di kokädel säupä på roär, sä
haitädel ~~de~~ ^{de} "rovälling" u sum ansags sum nöietädel-
välling, u had di murräthär u pärär (järrpärrär)
sä kokt di u de i säupe i fyllg me roär, u de kallad di
för "stambavälling" u "pättijällä"; u kokädel di säupä
på pärär, sä haitädel ha "pärrvälling", u på murräthär
"murräthvälling". "Romos u rogräit" bigangnädel di

50

mik förr, när de var spammålsbrint u ontum
jämpärar. "jämpärgrait" bigangnäd di mik förr, sum
di blomdäd upp me mjöil, um di had hitgang pa de.

Jämpärgrait in lagas hie pa de väisä: Pärar skaläs
ra (= räskaläs) u kokäs, um de jär brist pa mjöilk, så
stättös di sumndar i "pär-sud in" (= vatt-nä sum di jär
kakt äi); när di jär sumndarstättnä me pärstättu ef.
u me mangkavl in; u ^{um}grait in jär för kumar när pä^t
rär jär sumndarstättnä, så sättäs gräitu pa ättel i späs in
ti' kokä, u så röiväs de mjöil äi gräitu i kop me
pärar, ti' däs att gräit in bläiv lagum bjäkar, män,
jär de guttum mjöilk så källäs de mjöilk pa pärar
när pär-sud in jär avhättlar ör gräitu i fran pärar;
än bräukäd da int för de mästä röiv mjöil äi dum,
äut in hättäl pa de sumndarstättnä pärar i gräitu
så mik mjöilk, sätt gräit in blai lagum bjäkar.

"Stänupp" pärar ef. "pärstättu", stättäs int pärar
sumndar, äut in kakt skalnä pärar, skäräs i bitar, t. ex. p.

^t, mangelrullen

51

kallad pärvar, sum har blitt ki' yvas fran måltäidlar
 föränt. Pärbitar lägās ai a pärma u kallās mjällk
 pa, u säbtās pa spräis^{na} påttidn bi dās de bläir varmt
 u kummar bi kokā, da röerann mjäll ai de, sätt de
 bläir mjöilgräit u pärbitar i kop. Ann⁺ stäcar u pä-
 värr uppi i äistar ef. u flänkfält, um de jär bilgang
 pa de. "Kytznäipä" sum u kallās för: "pältijälkä" lä-
 gās pa de väisā; än skävar na roär, pärvar u mar-
 ärr sumclar i bitar u lägger de i vatt'n i gräit u
 fylly me kyttvair ef. u i kytsud u lättar de kokā
 ki' dās de bläir mäirkokt, sin jibās de säsum de
 jär äut'n näg mjäll ai. De kallās u för: "kappskaus."

"Örik-säupä" kokās av svagdrikä ef svaldrikä
 u vaidäsar me mjäll, u läggās kummär ai u omyll-
 kās skarp bröiskärrpä ai, sum far kok blautā i fylly
 me säupa när ha kokās. När'n kokar säupä pa
 öl sä häitar de "ölsäupä", u när de bigangnäit öl-
 säupä förr i bröslaupe u i kallas, sä häitād de "arväs-

"en" man

52

ningovälling". Finksäupär av flair slag kokad di
förr, clails av färskar fisk u av saltar fink.

Pa färskar fink av fiskspad'n ef. fisksud'n. Var
de väun (= rom) i fiskeän, så läggl di väun'in i säe-
pu, sått väunkämi var i säupu. Koktäs de fink-
säupa pa färskar strämning, så ikäräd di han
sumilar i bitar ef. i minningar av umkvärrs, u
lätläd minningar var i säupu, u jetäcläs i fylg
me säupu; män, säupu pa fjätufinkän: säsem: gädel-
ärr, säik, äid u me flair särbar, tos finkän ör sud'n,
sum koktäs säupa pa, u jetäcläs för si', ef. int i
fylg me säupu, män, var de väun i finkän, sä
fik han var i säupu. Var strämningän fullar,
sum de haibar, ef. väunar u mjällkar äi ün, så tos
väunar u mjällkar varå pa, ef. int i fylg me
gailar när'n käppäd ef. gailäcl ef. vämscl'n, sått
da kokad di säupa pa strämningväunar u sträm-
ningmjällkar, sum fik var i säupu u jetäcläs

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

53

i fylg me säupen. Säupä pa bårvar ef tårkån
 tårsk, sum tårkbås pa summan i soli, kaktås pa
 vintan i brist pa fårsker fink, sum kallclås
 för "tårksäupä, ukårclås tårskån i sma bitar u
 kaktås i vatt'n, u raiclåsär sum vanli velling
 me mjöil, u så me pärbitar äi, sum för de mårstå
 var i all sårnters fisksäupär, såbt'n jebåd fink
 u pärårr u säupä pa engang. Pa bår ef. tårkå
 tårskbådar^{*} kaktås u säupä, sum kallclås för "tårsk-
 båd-säupä". Pa salltar stråmning kaktås tåit (titt, ofta)
 fisksäupä me pärbitar äi, u var a mitk umfykt
 säupä ar än clail gubbar. I stråmningar ukårclås
 i bitar i säupen, i blarnt me bårnä äi, u riår de
 ukud var fårnarå tos bårnä ör, u så laggolås de
 tårnan äi fisksäupen. De varⁱⁿ gubb jär i Lau
 i fårgar'n^{*}, när han blai rjaukar ef. clåter, clåskud^{*} Frå-gårren
 di prämt kok fisksäupä till'n, annas så clåid'n,
 bråukåcl'n sågä.

54

De gamla kallade dem: att de kokade "sömpsaupå",
 of. säupa på sömpår, när de var brist på annan
 fisk, men de har ju inte varit omme i min tid.

A särst drikksäupa of. u ölsäupa kokas som
 heter "avv drikksäupa" of. "smagali välling"; den
 vaddas li av of. klappad ai me xxx mjöl xxx i säur
 mjölk, u de heter säupa "smaglubru" av — mik
 go säupa i synnerhet av öl —

Kokas säupår mik tumä, så heter de "vatt'n-
 välling". — "Varu en biröimar säin vatt'nvälling"
 (jär de a örelspåk of. åuttryk, som säo um någån
 ting som biröimäs) tier gänsvar av äm amar,
 som int bykarum de biröimä —

När gräit'n jär mik tjäkar, så heter de: "att'n
 läggar si bäi rivar" u på sam väsa um säupår
 jär mik tjäkä. Fämskar fink som jär kokän
 i vatt'n nyttäs spad'n of. sud'n i obäll för pärduppå
 of. pärsäs, u dupptäs u bröi ai, u jebädäss, ifall

*1 uny. "konste-
 sij"

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
 Jakob Karlsson. 1932. LAU

GOTL.

Frgl. 19

*1 redbenen

55

änn int har smöiv ef. fäkt ef. u äiskar bi lägg
 pa bröi; amas i vantiä fall sä bigangnarrn söit
 mjölk me grädd äi bi' pärduppä ef. pärsäs. —

Täupä me kämgroän äi kaitäel "gröinsvälling"
 u väisgroän äi — nä fö'täid'in — "väisgroäinsvälling"
 u me havrägroän äi "havrägroäinsvälling".

Ja — jär me far ja stäufä me all vällingar
 — amas sä här de bläi "pamkakä ar" bi' släit, sum
 än bräukar sägä, fant'in de ämme fimnä fläiv
 sävntars vällingar sum bigangnäs nä fö'täid'in,
 säsum svämskänsäupä u fruktsäupär ar syd-
 fruktar ef. äutlämsk fruktar, män cläim ja
 har arntäkämä, jär de vantiä sum har varvt bi'
 "varrläsmat", sum ja kann minnäs. —

Näglä ordspråk sum angar mat:

Um de väik viist va de fattä "ätä", sä löid di
 clär de "sätä". Däm sum har rad di stäikar
 fläsk, u slar clän fattä i asulä me pannee,

ef. då'n fabbia far depp i pannen. Då'n fabbia far
 ga me pisin pa ryggan för var mans deur. Bättar
 tiggarpusⁱⁿ an var oärli ef. bättar fabbia an var'n
 töiv. De sum let fas de let förgas. De jär int
 allut så roligt ki liv av "konbröi". Inälhåiti
 förtar väshåiti ef. ki' var så smålar, sått'n jetar
 sitt "äigä" u då'i av umdanäring. Liv sum um
 var dag jär då'n säistä (= liv i yvafloid) ef. liv
 männin livar ef. liv glad dagar. För mik ki'
 svältihel bái ef. av, mön, för läit ki' liv bái ef.
 av. Arbet bröi i hällin hilt^[än] ämmar u självar
 var bröitausar. Bättar ki' var ^{bröitausar'än} vadtausar.

Kummar dag sä kummar vad. Var dag har säin
 aigi pläigä, ef. ba dagän sum än kummar. Då'n
 sum^{imnt} har vara pa de läilä, far all dri de storä.

Ina smelär jär u bröi. Då'n sum imnt jär
 näigdar bläir all dri näigdar. Då'n sum int
 jetar si mättar jär all dri mättar... u.s.v.

Sittligt rubbräkån på listu: "um nöid-
 bröi u nöidfodlar", sum i ansäiände me de föiclän-
 nar matt bigangnäs när de var briset på föiclä
 hi fäuch, u fodlar hi kräk, sä har de juut imt
 vart stonar brint på livvmed'l undar min
 täicl, män de har vart flair ar, sum järclbräuk-
 rar har gärrt ibor förlustbar ja gräicl'n ginum
 otjänliv vält-loik of vädavflaik, u än har fat
 arbetä a hait ar för imtä, of sum än int har
 fat näg för arbetä knafft. Tärnkän jär at is
 trakkar, har för de märitä gärrt oar u nöidtäicl,
 jär pa haug auxjärclar u lairjärclar, för de har
 för de mänt um ari vart för läit rängon pa
 försunnan till Missimman, sätt gräiclrola
 aelt sumblä ar har vart förstäiclar ar tärn-
 kän, män, tärnkän har läimt nägä, män vebu
 (= vängnä) har fat allbitop, haitar ordspråk.
 Män nä i flair ar har de vart bra jär pa

58

Såttland, för de har int varit såm härrkar, sum
 de var för, mang ar ätta'si, u sum de var härrk-
 ar flair ar ätta'si, u sum ladiseclä u vait'n
 mäst läidäcl av härrkän u blai klain sköivcl
 u däli sköivcl, sått järdbräukä har laun si
 däliitt umdar än ibor clait ar ar umdar min
 häid; i synnarhait umdar min häidjax har varit
 bondä, så jär de häu (2) ar sum ^{än} har arbetä me
 stor förlicist, u närpa för imtä, sum i ginern
 vädaläkän gräic^m har blitt förstöivclar, sum
 än int har kumnt jällp jällvar, äut'n har stot
 jällplausor i mot de.

1880 ^{ti} u. 1881. blai all vaitä, käm, havvä, u
 jämpärar, totalt förclärvvä av rängin u vetä.

Vöiv had fat rygän härgän u umdar tak,
 u skud gym pa vait'n u kämä, sum u ole
 cläicgäcl u var moä ti'ikärä u fa undar tak,
 män da käm rängnä u sättäcl pē för de,

59

u de kām ki' rāngnā i yvar trāi(3) vikār va
 iviān⁴ slag ättāsi, u grāid'n fik ita pa järcli
 orkur'n, kām i sprimgād i aksi av rāngnā,
 u blai objāntiv ki māsfoiclä — u rāngnā
 u vetu förstāivcl grāid'n jär pa Gātblānccl
 för flāiv milljonar kronār.

*i var evig en

Nār de allum lāng^{de} blai fagatt⁴ u rāngnā
 hāllclād upp, sā var de yvāstning, sāttn clāit akā-
 järd ito umclār i vāttn, sāttn ingār kumcl
 kum pa na vārbān fāclcl of. me krāk u bērry
 hāllmār atminst'n ki krāki, sāttn clāit jär
 at is hāllā of. braktar, fik ita pa akvar orkārū
 u ruttnēner pa hāust'n u vīmbar. Kāmā
 clāugād ki' mālcl, clāim sum kumcl kum pa
 järcli u bāngcl, u fa trānsk cl.

*) vackert

Pārār ruttnād nār pa allihop i järcli av ve-
 tu, āindārit pa hāug aurbakar fik ān lāitā,
 sum clāugād ki' jētā; mār'n hād'nyg'; u

Landsmålsarkivet Uppsala 4261
 Jakob Karlsson. 1932. LAU
 GOTL.

Frgl. 19

60

kumnd fa jeh bröi till säspår u vällingar
 u hi' fuskänn, u vaitäsmjäl fik än kaup läi-
 tä - ammas sei gik de bi lerv de föräut'n - u kamm
 hi' sa pa ladinggän fanns de bi' fa lanä i sok -
 nä maggsäin'n, sätt'n sprykt ^{ädel.} nerver u ta amsin
 tag, u gymt pa nöia i gäm arä ättar.

Där ällvå - ef. u sä var de clän brättidlä
 jäeni 1898^{tä} fik vör all haustsed prygn
 vaitä) förskörd pa än tämästäid jär i Lau
 u Nör, ef. än clail av Nör, givern "bagäll" -
 de var clän värst aväldadag ja har värst äut-
 förä i niem täid, u sum ingän i mannamin-
 nä kumnd memäs, u clän mems någ var sum
 ämme livar i all sin täid.

De var tämt u varmt da pa ladingän, ef. de
 var täili ladi, sätt vör had fat ladingedlä täi-
 litt i järdi, u rotfruktar (pärär u betär) sätt
 de bihövd vängin, u vör gik u ymskäl vängin.

61

De var mit kvalvarmt pa mångnån u tors-
 lufft, u ja var äi än hagar, sum ja skud taghille
 någ bäenhet, sum någ ungnaut had råivsumdar bäen-
 'n; u när ja kånkain pa förmiddagån, så var de a
 svart hotsmolni nådar, sum de hleksträd u formäd
 dukket ör, män ~~om~~ de sätlin bläix någ tor'n, u
 rängin jär ör åskmol'n sum jär i nådar, för di
 bräukar int ga yvar jär pa Lausbakar när de
 jär kämt u varmt pa summan, äut'n bräukar ga
 äut yvar yjoån, sått vör had juut int någ häpp
 um att vör skuld fa någ rängin jär yvar av de
 molnä, sått ja såttäd stäutar förin plag u gläd
 äi än akar u plöigäd, än bit ifran häimä.

När ja had plöig a stummel, så kånmon de upp a
 svart hotsmolni ifran närclästä'n i fran Laus-
 väiki, u så fik ja häivä än fastir ränginsyding
 ifran yjoån, sått ja spämmel' stäutar ifran plagån
 u såttäd cläimn ga i akan, u gik ut häimä.

62

För'n ja hamt häim u im, så häim de fyrost
 stor mäiposär, u a läiti stumel där ättar när
 ja häim em i stäuu, så gysmt hagli sla pa fim-
 stri vävã. De hävã de bläiv någorkaplett storh
 ovädar av bärkt ja, för de kummar ti sla fimst-
 vävãr äut, sätt ja far störrt mi äut, ti ja fimsta-
 lukär till, män när ja häim äut för duri, så slo
 hagli i skallin för mi - för ja had a tum summa-
 myrsä pa mi - sätt ja matt störrt mi im i gäm,
 u kant'n fittet yvar skallin sum lag pa a säng,
 u när ja skud lek fimstlukär till, så slo
 hagli stykar av hännar för mi sätt blodr runt
 um dem, för de var int vanliã runt hagall äutn
 kamtu äsbitar. De fimstri sum vör had fim-
 stälukär föra, fik vör härrgã, män de andrä
 slo hagli sumndar, när pa all vävãr.

Anna (hustru män) u ja, sto i farsbuleri u käi-
 päd pa de orkaplicã ovädvã a stumdu sum vör

* "möttrasi"
 (storfing)

63

sag loins hagli slo au laublaelar u kviistar av
 laubtræi⁺, u þiit u me ibo þarrkæn av ung lau- ^{+) Þotriðen}
 træi sátt di þværrkæs än dail. Þonar u nauti
 brautæd i hagän - sum vörr þoræi - nai! Saggd
 ja, is gar int am þi sta u sæi þa, æut'n þa u kast'n
 þiit yvar hæuchæi me, u ^{vörr} ikall væxx æut u þa
 nauti imm umlar þak i hæusi, amas så slar hag-
 læ i þel dum. När vörr kæn æut þa garol'n u
 fik þak æi vassim abær þi dræiv þa nauti me,
 u när vörr da ihuel laup u væm där i hagän þa
 jár-di, sæ var de sásun ga þa'n hail þopän þæu-
 lær, sátt vörr halæd þa rön gangjættar gang u
 lag där me bæni i vælþræ, män vörr gar int
 læn⁺ læikvæl, æut'n vörr fik nauti imm i hæusi
 umlar þak. När þaglü kalldæd upp så lag
 de þjækt þa jár-di me þagæl, u þæiæd int þært þa
 dæim dagän, u þa kvættol'n u natæ, så læggd de
 si än þjækbæmt ef. a kalld þukæ yvar jár-di.

+) garinte teypt

64

från trä (2-3) ännu haugt ifrån järveli.

Thessi sum ja had ganäs pa vattar äi ännu okar,
äut'n le u skydd, sum ja var ste ättlar när ha-
glä hattclädgepp, var full av knöilar i krappän
ef. i häudi av haglä, sätt di blai sjauka me äut-
sob, u matt ita pa stalle ef. innä i flair dagar
förr'n di blai fräiska.

Byggän sum de glängcläs[†] var bobalt för dännvån[†],
sam sä vait'n, sum de had göt i aks, hämnä, ha-
vann[†] u betår var svart järveli, grasä pa bäi-
täsmanki u pa vattar ef. tillsoninge veissnäd.

Byggän u vait'n skärcläsar ef. slosar bi fodar, de
var de äinclä sum de clängäd hier. Hämnä u havan[†]
u betår vaksäclupp i gämn av rättnar sum var i
järveli, u grasä häm bi vaks pa nöit i gämn när
värmän häm pa de; män, int i mot de, ef. int
sä bra, sum int haglä had förstöert de.

ja skriväd hier Lek. Klinthär u bi Kronofogel'n

63-

i Boën, u taläd um hämdlösa. Di lättäd de ga
väidarä till Riggerningi i Stäk_hällen, u så kām
de äm Landsmästarä me häu Godmämmar jär äut
i Lau u Här, u värderäd upp' skad'n, sin blai
vör biviltjäälä u vämtfräit län av Stat'n, sum
skud bibaläs i gäm pa fäm(5) ar i kronskatt'n.

Ja kumnd fa yvar häusn (1000) kronar för gröi-
dä sum bla förböirdar, män ja to int mair'n
500 drä för de blai än iborar kronskatt nek-
ti' bital' um ar.

Ja — ättar sum äm int fik någätt rygkäm
ef. väitäs_käm de arä ti' sa ef. ti' jeta, sä var de
int misvakot för de, män knalt för daem sum
de hämdläd förä, ättar iborar förslust. Jarogg
u savaitä fik än kauprä, u ti' bröi fik än lan'
i soknämagg_säin'n, u de var sum än bondgubbl'
säggl när in kām i maggsäin'n u skud lan ryg ti bröi-
sed: "de var väl att de fanns sed i Egypt'n".

66

järdbräukaren, of. bond'n har alltat varrt förbi-
sedä me armslag av stat'in äut'n ätabitalnings-
skylloluhait, u de blai vörr dän gangän u!

Ficc släut; arstala 1904^a — of. kamnsk 1905

fik vörr äm symdäffloel jär yvar haler sudrä Gält-
lääd, of värrot yvar sudrä fjäblland pa ain nab; u a
riktut sköifall, sum ingän i mamaminä kumol
kaxnd mimräs, i äktobar mänä — dabuä har ja
gläimt. Eröid'n var för de mänt bxärgäm da,
aindässät kämä u havan pa sammeljärder, var
för de mässtä avsker'n of avskerä u lag pa slag
pa järdi hies härrknings, för'in de skud bjäräs i
hop u käiväsinn; män de käm sä mit rängin pa
ain nab, sätt allt käm u havrä sum var aviskärä,
flautäd av aktrar i fyllg me allt vatt'n sum störbäd-
ner, u hängäel pa häunar, u fläiv stams där de
kumol fassnä, sätt de flautäd sin väg, u käm aktrar
u havrä aktrar, sum var skörnä u lag pa slag, naug

67

*) Närke-än
(i Närke)

Närke, flautad kamma u havan äut i ai, u ham-
näd äubi Lausväiki af. i sjön för de märbä.
Ja förlovad me sköifallä, omkring täl jämt'n
(10-15) lunnär kamm, sum ja had ligg näs ja slag
u sum flautad bärt, u sunbliä maiv u sunb-
li minndar. De var kaplitt bi säi i mang da-
gar da äblar de störtvängnä af. slagvängnä u.
sköifallä. All de häigstbakar var böv upp förä,
sum int vattnä ibo yvar, u där sum de var stor
fäut sum var lagt, var sum än ibovar sjö, u vatt-
nä gik inn i byggningar u häusi för claim sum
bod där, u ^{de} matt flöi ör byggningar, hie där att vatt-
fik rimmäet af. ar, sätt de var mik värrä, äm ja
äutläisningi ja ballingar, sunbliä ar, när de jär
snäismältning kassut. Vattnä gik yvar vägar
u bovar yvar ^{de} kumol int släcktä ut vatt'n
äut fäut i kop. än slail... — Stäut! —

Lär 24 Maj 1932. Jakob Karlsson Fie Lan Närke